

Juha Kivekäs

Kertomuksia Lapista osa 5.

Venäjän Lappi.

Alkusanat:

Kirjaan on koottu kertomuksia vanhoista lehdistä Venäjän Lapista ja sen lähiseuduilta, kuten Vesisaaresta, Vienasta, Paanajärveltä, Inaris- ja Petsamosta ym.

Kirjan valokuvat ovat etupäässä Geologian tutkimuskeskuksen ja Oulun Yliopiston kirjasto, siitä kiitos heille. Muutama kuva on Yrjö Kortelaisen ottama Mukana on myös vanhoista lehdistä kerättyjä kuvia sekä vanhoja postikortteja.

Haluan kiittää Pekka Sammallahtea asiantuntevista neuvoista kirjoitusten tietojen tarkistamisessa sekä vaimoani Kiia tuesta ja ymmärtämisestä tätäkin kirjaa tehdessäni. Ilman teidän myötävaikutusta tämä kirja ei olisi syntynyt.

Omistan tämän kirjan rakkaalle, taiteellisesti lahjakkaalle tyttärelleni Katarinalle.

Juha Kivekäs

Juha Kivekäs.

Kustantaja:

BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi

Valmistaja:

BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

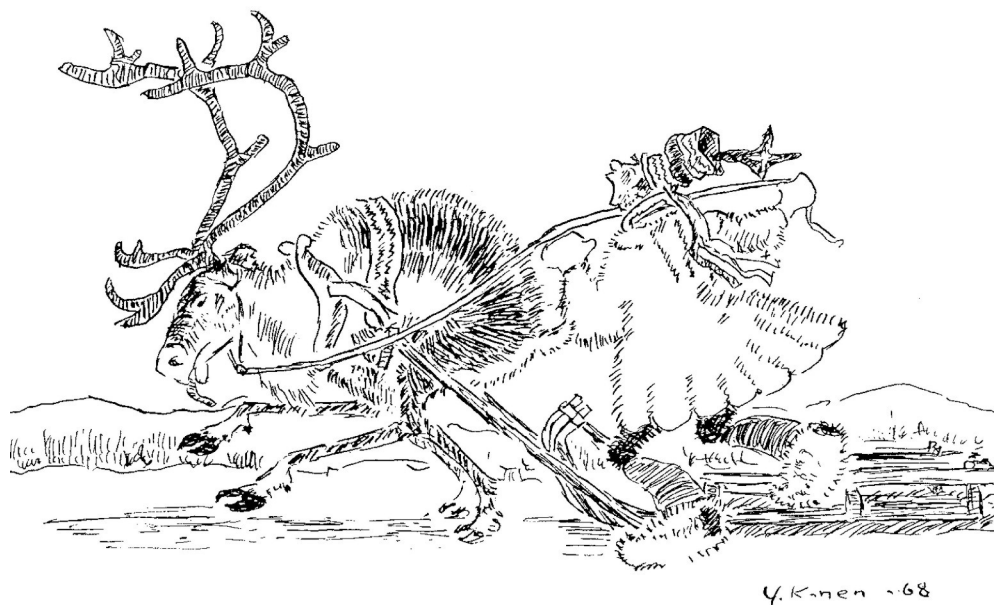
ISBN 978-952-330-212-9

Juha Kivekäs

Kertomuksia Lapista osa 5.

Venäjän Lappi.

Havske guojbme oaned matke. — Hauska kumppani
lyhentää matkan.

01.11.1893 Kyläkirjaston Kuvalehti no 11

Kuvaelmia eräältä matkalta Venäjän Lapissa.

Kirjoittanut A. O. Kihlman.—

Jäämeren rannoille kulkee vuosittain tuhansia Pohjois-Suomen ja Suomen Lapin rivakkaimpia miehiä hankkiakseen varsin tervetullutta lisää oman kotiseudun niukkaan vuodentuloon. Sillä kapealla rantamaalla, jota nimitetään ”Ruijaksi” ja joka on Suomen Lapin luonnollisena jatkona, asustelee lukuisa ja alituisesti kasvava suomalainen väestö, joka jo useammassa paikassa on enemmistönä, vieläpä siihen määrään, että esim. Varankivuonon rannikkoa ja Vesisaaren kaupunkia voi sanoa umpisuomalaisiksi paikkakunniksi.

Myöskin Venäjän puolella, esim. Karabellan niemellä ja Uurassa saakka, löytyy lukuisia suomalaisia uutisasukkaita, joiden lisäksi kevät- ja kesäkalastuksen aikana saapuu joukottain muita suomalaisia. Samasta merkityksestä kuin Ruija on suomalaisille jäämerenkalastajille, on Venäjän Jäämerenrannikko ja etenkin n.s. ”Murmanin rannikko” Kuolan vuonosta itäänpäin Venäjän karjalaisille ja Vienan maan asukkaille ylimalkaan.

Venäjän Lapin porolaumat tuskin riittävät kuljettamaan niitä lukemattomia kalastajajoukkoja jotka Pääsiäisaikana pyrkivät Kuolan kaupunkiin, Gavriilovaan, Rindaan ja muihin hamina-paikkoihin alkuperäisiä pyydyksiään asettamaan Jäämeren lukuisalle vesikarjalle. Koko tämä rannikko onkin sen vuoksi jo kauan ollut verrattain hyvin tunnettu; siitä löytyy hyviä karttoja, joihin joka kari, joka lahdelma on täsmälleen merkitty.

Sitä vastoin on se äärettömän iso sisämaa, joka piilee jyrkkien, kolkon näköisten rantakallioiden takana, jäänyt melkein ihan tutkimatta. Niinpä vielä suuressa, vuonna 1871 —1874 julaistussa virallisessa kartassa on tämä takamaa aivan väärin esitetty; mahdollottoman suuret järvet joista ei ole mitään laskujokea ja joita todellisuudessa ei ensinkään ole

olemassa, täyttävät siinä suuret alat, eikä tästä kartasta ylipäänsä saa mitään käsitystä maan todellisesta luonnosta. Suomalaisia luonnontutkioita on viime vuosina käynyt neljä eri kertaa Kuolan niemimaan sisä-osia tutkimassa. Täällä he ovat keräilleet luonnon esineitä, tehneet mittauksia ja tähtitieteellisiä määryksiä sekä sitäpaitsi muistiinpanoja maan luonnon tärkeimmistä seikoista ja maakunnan alkuperäisistä asujamista niin että tätä maata koskevat maantieteelliset seikat voidaan pääpiirteissään pitää varmoina.

Mukavin tie kesäaikana Venäjän Lappiin— on se, joka kulkee Pietarin kaupungin Laatokan ja Äänisjärven kautta Suma-nimiseen kauppalaan Vienan meren etelärannalla. Täältä johtaa näet Äänisjärven rannalla olevaan Povenetsiin maantie, ainoa tähänastinen rajalta itäänpäin olevassa Karjalassa ja Äänisjärven pohjoispuolella.

Sumaa, voi pitää oikeana Pohjois-Venäjän kauppalan perikuvana. Somaalta, puolittain pikkukaupungilta, puolittain vain pienoiselta kylältä näyttää se luostarikirkon korkealta mäeltä korkeine, kirjavine päätyseinineen varastohuoneineen ja joen rannalla olevine venheineen kuohuva koski ylempänä.

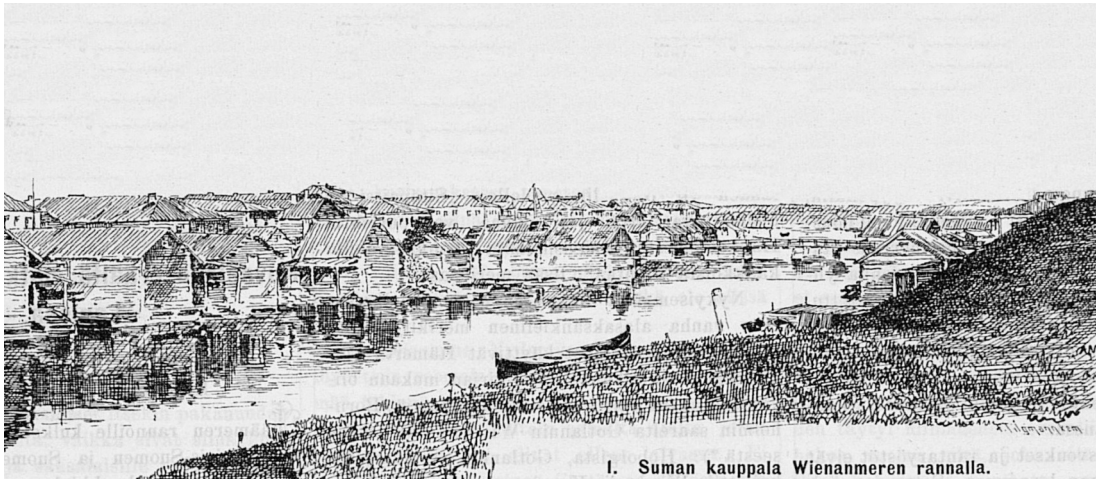
Vahinko vain, ettei tuo mainitsemani hyvä vaikutus voi, lähemmän tutustumisen jälkeen pysyä sinällään. Ahtailta, mutkaisilta kaduilta joilla loka ja siivottomuus on ylimmillään, — voi toki hätätilassa hypätä puoleksi mädänneistä laudoista tehdyille katuviereksille; mutta asumuksissa ei siisteys ja järjestys ole meidän käsityskantamme mukaan laisinkaan tyydyttävä; lehmät ja hevoset oleilevat asuinhuoneiden pohjakerroksessa, samoin ovat kaikki ulko- ja sisähuoneet asuinhuoneiden kanssa saman katon alla.

Myöskin leviää liasta, jota kerääntyy kartanon kaikista ja monenlaisista asujamista, usein kamala haju, sillä aniharvoin pidetään mitään lukua puhtaudesta; ja kun Venäjän maaseuduilla tavallisesti sama järjestys vallitsee — kummako että surmaavia ruttotauteja niin usein raivo-

aa ja helposti leviää. ”Venäläisten” kylien kirouksesta, viinakapakoista, joita täällä sanotaan „traktiireiksi”, ei tietysti ole Sumassakaan puutetta. Niiden turmelevainen vaikutus pistää erittäinkin silmään kevätkeksällä, kun useimmat seudun kunnollisimmista työmiehistä ovat poissa kalamatkoillaan ja kotiinjääneet, jotka suurimmaksi osaksi ovat roistoväkeä, silloin voivat kenenkään estämättä meluta kaduilla ja raakamaisuuksillaan ja toimeenpanemilla kahakoillaan ja tappeluillaan saadakaan pahennusta.

Sumasta voi joka kymmenes päivä jatkaa matkaa höyrylaivalla ympäri Vienan meren rannikkoja. Kauppalasta on kumminkin matkaa 6-7 km. laivan ankkuri-paikalle. Paitsi postilaivaa, jossa me matkustimme, oli kymmenkunta suurta venettä (n.s. ”karbassia” odottamassa höyryalus- ta. Nämät veneet oliva täynnä pyhiinvaeltajajoukkoja, ”bohomoltseja”, jotka rientävät tänne Pohjois-Venäjän kaikista osista aikeessa käydä Solovetskoin pyhässä luostarissa, joka on eräällä saarella Vienan meressä, siellä rukoillakseen syntejensä anteeksi, saadakseen huojenusta kivuilleen ja parannusta taudeillensa ihmeitä tekevän pyhäinjäännösten avulla.

I. Suman kauppa Wienanmeren rannalla.

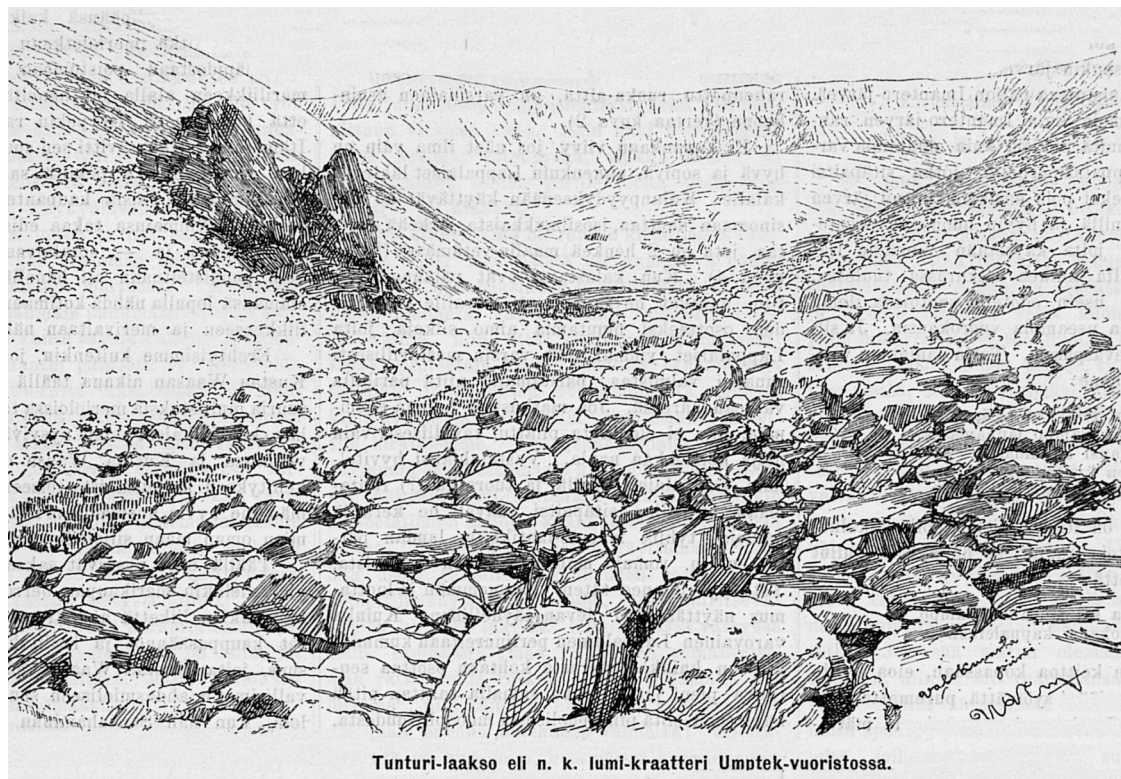
Höyrylaiva tulee siten väkeä täpösen täyteen; me kuljemme Karjalaista rannikkoa, joka mäntymetsäisine, kallioisina saarine luotoinensa melkein on meistä kuin kappale omaa kotimaatamme. Vierasta on kumminkin tuo valtava meren lasku- ja nousuvesi, joka vuoroin paljastaa pitkät matkat mutaista, heinää kasvavaa merenpohjaa, vuoroin taas peittää sen kohisevien laineiden alle.

Vaikea on sen, joka ei tunne meren luontoa, mielessään kuvitella, miten suuressa määrässä tämä luonnonilmiö vaikuttaa jokapäiväisen elämän kaikkiin toimintoihin. Muutamin paikoin alenee meren pinta laskuveden aikana sylimääriä, ja tästä syntyy kosken tapainen virtaus joka vie aluksia mukanaan huolimatta tuulesta, jollei tämä ole varsin kova. Kuusi tuntia nousee vesi ja kuusi tuntia laskee se; kuusi tuntia matkustetaan sentähden rannikkoa, kuusi tuntia majoillaan sitten rauhassa rannikon läheisyydessä, ellei tahdota matkasuunnasta takaisinpäin joutua.

Myöskin kalastus joka on rannikkoköylien pääasiallisena ja melkein ainoana elinkeinona, riippuu suuressa määrin nousuvedestä, ja siitä seuraa, että monikin työ ja toimi on merennoususta ja laskusta enemmän riippuva kuin päivästä ja yöstä.

Ainoa tie, jota suuremmitta vaikeuksista voidaan kulkea Venäjän Lapinmaan sisäosissa, on se, joka johtaa tuon 85 km. Pitkän Imanerojärven poikki, jota lappalaiset nimittävät ”Avveriksi.” Avarat ovatkin sen selät, joista jotkut harvat, havumetsän peittämät saaret kohoavat. Kuitenkin näyttää järvi, varsinkin leveyteensä nähden, pienemmältä kuin se todellisuudessa on, sillä sen molemmilla rannoilla nousee korkeita, alastomia tuntureita, länsipuolella ”Tschun”, itäpuolella ”Umptek”, 3-4,000 jalan korkeuteen.

Vanha kokemus osottaa, että tummat, korkeat vuoriseinämät näyttävät olevan lähempänä kuin ne todellisuudessa ovatkaan ja että tottumattoman silmän sen vuoksi on vaikea vuoriseuduissaan lähipitäinkään

Tunturi-laakso eli n. k. lumi-kraatteri Umptek-vuoristossa.

määritellä etäisyyksiä. Kuvassa näkyy takalistossa "Umptek" — jota venäläiset nimittävät "Hiibinäksi" — otettuna järven läntiseltä rannalta Imaneron pohjoispään läheisyydestä. Jos tahtoo järveltä nousta vuorelle, niin täytyy ensinnä kulkea poikki laajan ja märän metsämaan, jossa kasvaa suokuusia, korkeimmilla harjanteilla myöskin mäntyjä.

Vesirikkaat puot sekä suuret nevat ja aapot tekevät myöskin matkustuksen varsin vaikeaksi. Useimmissa paikoin täytyy kulkea monta km. järven rannalta, ennenkuin tulee vuoren juurelle, joka siinä yht'äkkiä jyrkkänä kohoutuu ympärillä olevan alangon ylitse. Tunturin alimmalla rinteellä kasvaa kuusi- ja koivumetsää. Ihmiskäden koskemattomina

ovat siinä puut ehtineet kehittyä mahdollisimpaan määräänsä, eikä ole ensinkään mitään harvinaista tavata kuusia, joiden runkojen läpimitta on pyssyn piipun pituinen. Niiden korkeus — 7 -8 metriä.—Ei kuitenkaan ole missään suhteessa niiden paksuuteensa ja käy yhä matalammaksi, kuta ylemmäksi rinnettä nouseaan. Kun täällä hakkuu ei tule kysymykseenkään ja rytöpuita tavataan aniharvassa, niin muistuttaa tämä tunturimetsä omituisella tavalla puistoa, jolle vertoja vetävää Suomessa ainoastaan mitä huolellisimmalla hoidolla ja puhtaanapitämällä voidaan aikaansaada.

Maata verhoavat mustikan- ja variksenvarret sekä. Sammalet. Kun on kiivetty noin 2 —300 jalkaa vuorta ylös, alkaa metsä harveta harvenemistaan, kunnes lopulta ei näe ainoatakaan puuta. Nyt on siis jouduttu kaljulle, tuuliselle tunturille, josta selkeällä säällä on mitä laajin näköala. Tavallisesti ei vielä tähänkään tyydytä vaan kiivetään tunturin huipulle saakka, joka näyttää olevan aivan lähellä, hiukan ylempänä vain.

Tässä erehdytään kuitenkin suuresti, sillä kun vihdoinkin ollaan itse tunturilla, niin ei saa näkyviinsä muuta kuin jonkun pienen osan siitä. Mitä ensimältä luuli itse huipuksi, onkin ainoastaan sen ensimmäinen penkere; tämän takana toinen, sitten vielä toinen j.n.e., jotenka tuo kiipeileminen paltaita paltalle saattaa kestää tuntikausia ja käydä hyvinkin rasittavaksi, varsinkin lämpöisellä ilmalla. Harvoin on ilma tuolla ylhäällä niin selkeä ja läpikuultava, että voisi esteettömästi nähdä kauas ympärilleen, mutta joskus se kumminkin tapahtuu, tavallisesti sateiden perästä, ja silloin tulevatkin täysin palkituiksi kalkki vaivat, joita on saanut kokea kiivetessä ylöspäin noita särmäisiä ja teräviä kivimöhkäleitä.

Toisella puolella näkee jalkojensa alla suuremmoisen tunturimaiseman korkeita, teräviä huippuja, välillään oururotkoja, joissa vielä loppukeksälläkin lepää suuria loistavan valkoisia lumikinoksia. Toisella puolella on taas Imanteron hopeakirkas pinta ja vasta sen takana Tschun sekä siitä kauempana toisia, osaksi lumipeitteisiä tuntureita.

Syrjillä aukeaa laajoja metsämaisemia sinertävine vaaroineen ja niiden lomissa loistavia, kimaltelevia vesiä ja järviä, joita ei ole vielä merkitty millekään kartalle. Läheisimmässä ympäristössä on jylhä, kalju tunturitasanko, jolla ei enää kasva muuta kuin ainoastaan matalaa kutistunutta jäkälää ja sammalta sekä siellä täällä sormenpituisia ruohotöyhtöjä. Vuoren pinta on suurimmaksi osaksi peitetty terävillä, irtonaisilla kivillä tuota omituista, ikäänkuin maheentunutta kivilajia, josta koko Umptek on muodostunut ja joka alasvierivällä, rapakiven kaltaisella sorallaan tekee vuorelle nousun niin vaikeaksi

Se, joka tahtoo saada täydellisen käsityksen tunturien luonnosta, ottakoon tarkastuksensa alaiseksi jonkun niistä leveistä ja syvistälaaksoista, jotka tunturien reunamilta johtavat tunturiryhmän sisään, ja seuratkoon jääkylmää ja kristallikirkasta vettä kuohuilevaa jokea, joka luikerellen virtaa ihanan kuusikon halki. Kuta edemmäksi hän pääsee, sitä harvemmaksi käy metsä, sitä lähemmäksi lähestyvät laakson korkeat mustat vuoriseinämät toisiaan; vihdoinkin liikkuu hän ahtaassa solassa, jonka pilviä tavoittelevat, jyrkät seinät estävät auringonvalonkin rotkoon pääsemästä ja jonka pohjukassa omituiset, pienet tunturikasvit levittelevät yksinkertaisia kukkia.

Usein tulee hän siten kapeaan kuruun, joka johtaa toisesta kaksosesta toiseen ja jonka pohja on useissa kohden ikuisella ja lujaan sullotulla lumella peitetty. Jos sää sattuu olemaan sateinen ja tuulinen, niin ei ole vaarattansa kulkea eteenpäin. Noilta äärettömän korkeilta vuoriseinämltä syöksyy silloin ehtimiseen alas kivimöhkäleitä, joilta on mahdollonta suojella itseään.

Poutasäällä voi sitä vastoin jotensakin huoleti liikkua ja tarkastella niitä kiviä, joita sade on syössyt alas ja jotka makaavat siroitetuina yltä ympäri lumen päällä. Viisainta on kumminkin olla huutamatta ja antamatta aiheita jyskeeseen, sillä joka ainoalla kallion reunalla vaakailee kivimöhkäleitä, joita pieninkin värähdys ilmassa voi saada putoamaan. Harvoin tapaa kumminkin laaksokäytävän päässä avonaista solaa,

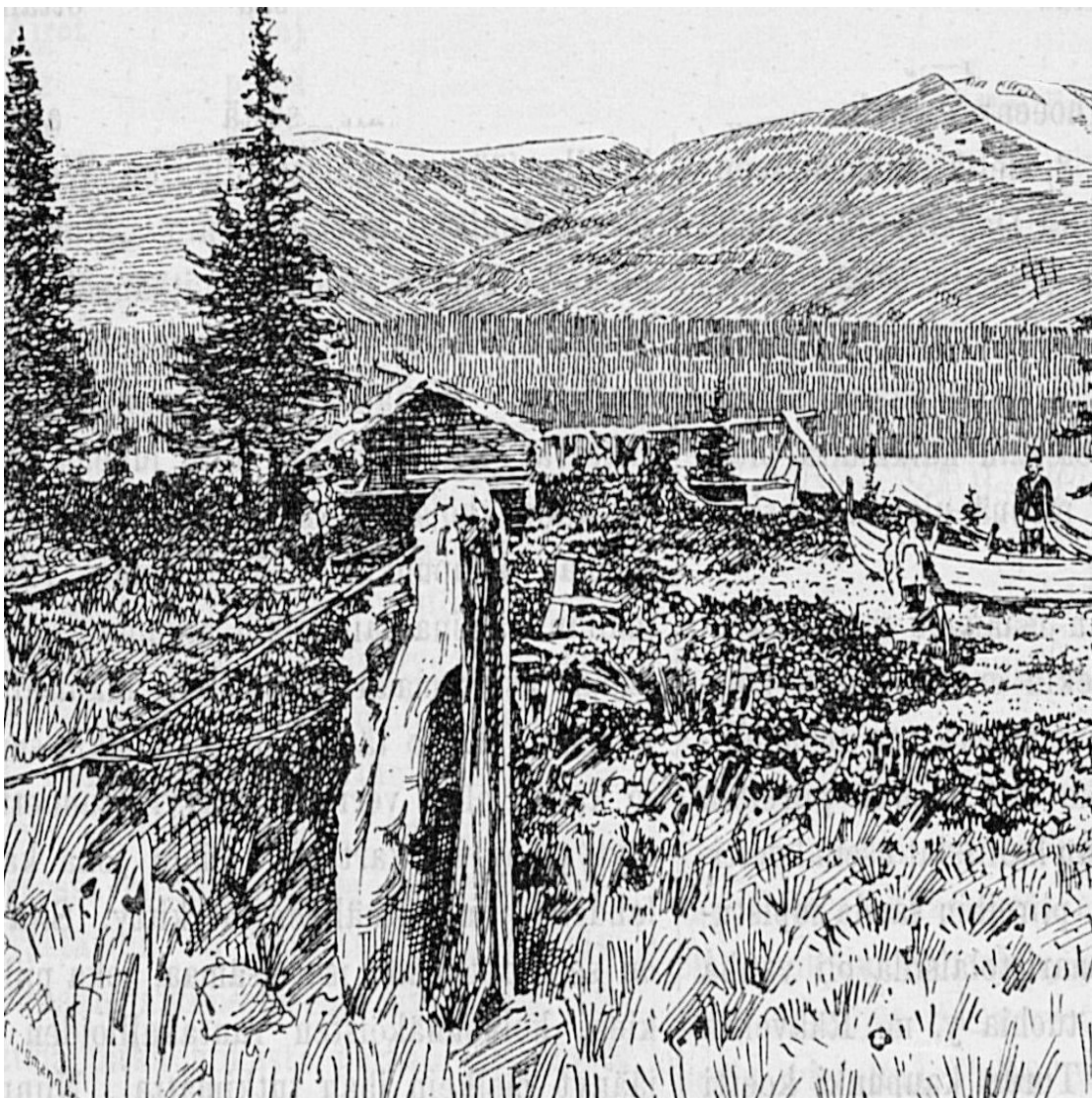
vaan sen sijaan jyrkän vuoriseinän, jota joko ei ensinkään pääse kulke-
maan tahi ainoastaan suurimmalla vaivalla. Usein leviää siinä laakso
vuoriseinämän vieressä jättiläissuuruiseksi, kattilanmuotoiseksi syven-
nykseksi, jota rajoittavat sata jalkaa korkeat kallioseinät ja joka usein
on puoleksi täynnä alas vierineitä kiviä. Geologit nimittävät tuollaista
tunturilaaksoa lumi-kraatteriksi. Talvella raivoaa melkein lakkaamatta
hirmuisia myrskyjä, jotka lakaisevat tunturien yläosat melkein koko-
naan puhtaiksi lumesta.

Tämä kokoontuu läheisiin laaksokäytäviin ja varsinkin noihin laajoi-
hin patalaaksoihin joissa se kasaantuu niin äärettömän suuriksi joukki-
oiksi, ettei kesän koko lämpökään aina kykene sitä sulattamaan. Kun
lunta ylempänä on niukemmasti, — katoakin se sieltä nopeammin, ja
laakso muistuttaa juuri sen kautta tuollaista silmää, jossa lumen paljo-
us asemansa puolesta vastaa laavaa tulivuorten kraattereissa.

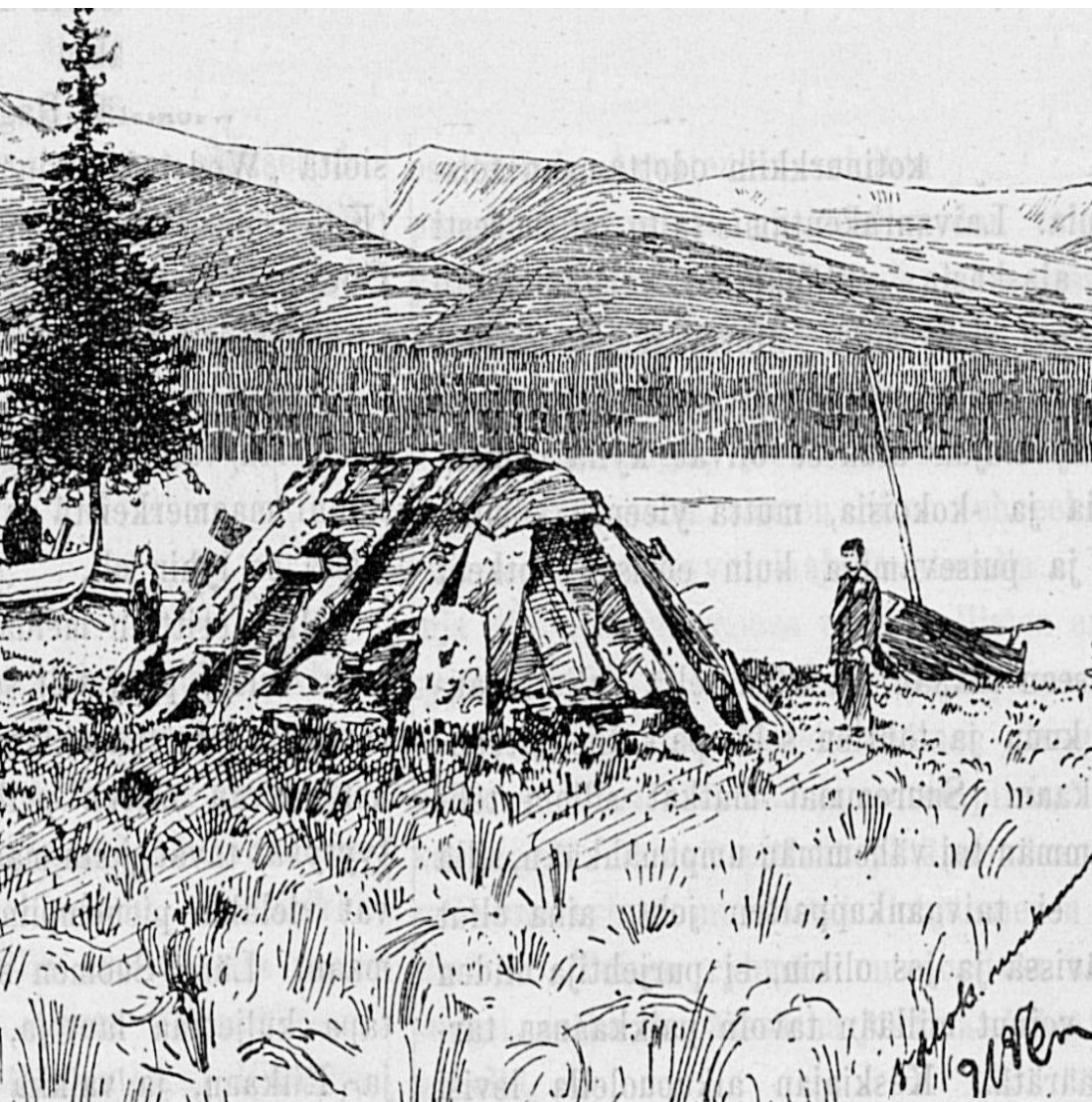
Ulkomaiden suuret vuorijonot, esim. Alpit, joiden lumimäärä voittaa
Lapin tunturien, saavat kokonaisuudessaan vielä enemmän tulivuorten
ympäristöllä olevien muodostuksien ulkonäön juuri sen kautta, että
vuosittain kokoontuneet ja kerääntyneet lumiryhmät vähitellen muo-
dostuvat ja muuttuvat jääksi, joka alkaa verkalleen, yläpuolella olevan
jää- ja lumiryhmän painosta, valua alas pitkin laaksoa jää virran eli
jäätikön muotoisena aivan kuin laavavirta valuu alas tulivuorelta, vaan
luonnollisesti paljoa hitaammin kuin tämä.

Umptekin korkeimmilta huipuilta näkee idässä päin toisenkin järven,
Umpjawri nimisen, jonka luonto muistuttaa paljon Imanerojärveä.
Umpjawrin samoin kuin Imanerojärven rannoilla ei asu muita ihmisiä
kuin muutamia varsin köyhiä lappalaisperheitä, jotka sitäpaitsi muut-
tavat talveksi pois ensiksi mainitun järven seuduilta. Pienillä ja hyvin
huonosti varustetuilla veneillä, joita käytetään Venäjän Lapissa, ei us-
kalla kulkea ankarassa tuulessa. Siksi pä saakin usein odotella suotui-
saa ilmaa samalla paikalla useampia vuorokausia. Ja silloin kysytään
eväspussia. Tosin lauletaan vanhoissa runoissamme:

Lappalais-asunto Imantero-järven rannalla sekä Umpetek-vuoristo.

”Mi on Pohjolan eleä,
Siell on Sampo jauhamassa,
Kirjokansi kallumassa;
Siin' on kyntö, siin' on kylvö,
Siinä kasvo kaikenlainen.”

Mutta joka on itse Pohjolan polkuja kulkenut, hiekkarantoja ajanut, se on kylliksi tullut huomaamaan, että: ”jopa sai muruiksi Sampo, Kirjokansi kappaleiksi.” Kellä ei ole keittoa kopassaan, eloa kyllin purjeen alla, se jääpi syömättä, purematta, sillä leipä ei lähe Lapista, jyvä ei joudu mättähällä. Se, jolla on aikaa metsästykseseen ja kalastukseen, saa siitä täällä runsaan palkinnon vaivansa näöstä.

Kosteissa havumetsissä vilisee metsoja ja aukeilla aromailla taas peltokanoja; joet ja järvet antavat mitä maukkaimpia harrikaloja, siikoja ja tunturisärkiä. Mutta matkustajan aika on tavallisesti varsin niukka. Siksipä täytyykin hänen kuljettaa mukanaan leipää ryyniä, voita, sokeria ja kahvia ja luottaa, mitä liharuokiin tulee, lappalaisten apuun.

Jännittävässä odotuksessa katseleekin hän ympärilleen noilla pitkillä venematkoilla, nähdäkseen savun nousua, joka voisi häntä johtaa jollekin lappalaisasunnolle. Nähtyään vihdoinkin viheriöitsevän, kauniin nurmikon, ”kientesch'in” (pikkukentän), joka ympäröittää lappalaiskotaa, iloitsee hän suuresti, ja ystävällisesti ja mielihyvällä tervehtii hän noita omituisia takkuisia olennoita, jotka, epäily ja kummastus kuvattuina laihoissa kasvoissaan, tulevat rannalle häntä vastaan.

Joskus sattuu niinkin, että hän talolle tultuaan huomaa sen aivan autioksi ja tyhjäksi, sillä laiha poika lappalainen kuuluu maan hiljaisiin ja urhoollisuus, rohkeus, ja itseensäluottaminen eivät ole hänen ominaisuuksiansa. Sentähden tapahtuukin, että hän tuota pikaa pakenee metsään kun hän loitommalla näkee oudon ja tuntemattoman veneen lähenevän rantaa, ja varsinkin on hän silloin peloissaan, kun hän otaksuu veneessä olevan joitakuita kammottuja ruotsalaisia, joiksi suomalaisia

Kirjaan on koottu vanhoja lehtijuttuja 1800-luvun lopulta ja 1900-luvun alusta. Tarinoissa liikutaan etupäässä Venäjän Lapissa eli Kuolassa. Tarinat ovat lähinnä matkakertomuksia joissa kuljetaan myös Kuusamossa, Paanajärvellä, Vienassa, Inarissa, Petsamossa, Vesisaarella ja jopa Tromsassa ym. matkalla Kuolan niemimälle. Kertomuksissa käsitellään siirtolaisten elämää uudella kotiseudulla sekä paikallisten saamelaisten oloja muuttuvassa maailmassa.

Kansikuva: Vanha postikortti Murmanskin-alueelta.

BoD^{TM}
BOOKS on DEMAND

www.bod.fi